

РОЗВИТОК ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПОРЕФОРМЕНОГО ПЕРІОДУ

*Березівський П.С., д.е.н., професор,
Львівський національний аграрний університет*

У процесі проведення аграрної реформи, зокрема реформування аграрного сектора економіки на засадах приватної власності, широкий розвиток одержала така категорія товаровиробників як господарства населення, у тому числі особисті селянські господарства. На даний час основними виробниками продукції рослинництва і тваринництва в Україні і Львівській області зокрема, є особисті селянські господарства. Дана категорія товаровиробників у Львівській області за 2010 р. забезпечила виробництво 73,7 % всієї валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.) проти 90,8% у 2000 р., у тому числі 77,9 % продукції рослинництва проти 88,2 % і 69,5 % продукції тваринництва проти 93,1 % відповідно.

З економічної точки зору, звичайно наявність в країні особистих селянських господарств, свідчить про невисокий рівень її економічного розвитку, а також про значні диспропорції у розвитку економіки. Правда, особисті селянські господарства є основою добробуту в сільській місцевості. Часто вони є основною сферою зайнятості сільських жителів. Крім чисто виробничої вони виконують також соціальні та духовні функції. Саме в цих господарствах відбувається процес відтворення трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств, тут формується життєва позиція підрастаючого покоління. На відміну від інших категорій господарств, особисте селянське господарство не знищене. В усі історичні епохи, навіть при найнесприятливіших умовах, воно швидко само відтворюється.

З іншої точки зору, окреслюючи шляхи розвитку особистих селянських господарств на перспективу, слід визнати, що їх не можна вважати прогресивною формою господарювання у сільському господарстві, а звідси обґрунтовувати шляхи трансформаційної динаміки у їх розвитку.

У пореформений період у Львівській області, як і в Україні загалом, сформовано два сектори аграрного виробництва: приватний і державний. Державний сектор на кінець 2010 р. представлений незначною кількістю сільськогосподарських підприємств – шість

одиниць (3,0 %) державної власності, які не підлягають приватизації (навчально-дослідні, випробувальні господарства тощо). Приватний сектор охоплює сільськогосподарські підприємства на засадах приватної власності та колективних форм організації праці, яких на кінець 2010 р. налічувалось: 103 господарських товариств (52,3 %), 86 приватних підприємств, включаючи фермерські господарства (43,7 %), один сільськогосподарський виробничий кооператив і одне інше сільськогосподарське підприємство. Крім цього, виробництвом сільськогосподарської продукції в області займалось 956 дрібних фермерських господарств, 319,4 тис. особистих селянських господарств і 241,8 тис. власників землі у колективних садах і городах. Усі ці виробники сільськогосподарської продукції і утворюють приватний сектор.

За 2000-2010 рр. відбулися досить суттєві зміни у структурі сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, частка валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.), виробленої особистими селянськими господарствами, в загальному обсязі її виробництва в усіх категоріях господарств, починаючи з 2003р. має загальну тенденцію до зменшення. Це є свідченням того, що відбувається процес нарощування виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах області, в окремих випадках відродження окремих галузей виробництва. Якщо питома вага виробництва валової продукції сільського господарства (в порівнянних цінах 2005 р.) особистими селянськими господарствами у загальному її виробництві в усіх категоріях господарств у 2003 р. складала 92,2 %, у тому числі 90,6 % продукції рослинництва і 93,6 % продукції тваринництва, то у 2010 р. вона відповідно становила – 73,7 %, 77,9% і 69,5%.

І все-таки слід зауважити, що у користуванні особистих селянських господарств знаходиться значна питома вага сільськогосподарських угідь. На кінець 2010 р. у користуванні особистих селянських господарств знаходилось 77,1 % сільськогосподарських угідь, з них: ріллі – 72,5 %, сіножатей та пасовищ – 87,6 %, багаторічних насаджень – 95,2 % проти 56,8 %, 50,7 % , 68,3% і 93,0% відповідно на кінець 2000 р. Вважаємо, що у зв'язку із таким розподілом земель між сільськогосподарськими підприємствами і особистими селянськими господарствами, відбулася концентрація виробництва певних видів продукції рослинництва і тваринництва в особистих селянських господарствах. Зокрема, у 2010 р. особистими селянськими господарствами області вироблено

96,1 % картоплі від загального виробництва в усіх категоріях господарств проти 98,9 % у 2000р., відповідно овочів – 95,3 % проти 95,5 %, плодів і ягід – 99,1 % проти 98,7 %. Відповідно у 2010 р. вироблено (вирощено) великої рогатої худоби (у живій вазі) 92,6% проти 87,8 % у 2000 р., свиней - 62,7% проти 97,2%, м'яса овець та кіз, коней, кролів – 100 %, яєць –76,4% проти 88,1%, вовни – 83,3 % проти 98,1 %, меду – 97,9 % проти 89,6%, молока –96,5% проти 93,6 %.

Вважаємо позитивною тенденцією концентрацію виробництва зерна, цукрових буряків, м'яса худоби і птиці (у живій вазі) і яєць у сільськогосподарських підприємствах, що є свідченням використання масштабу виробництва. І все-таки, особистими селянськими господарствами у 2010 р. було вироблено зерна 48,0 % від загального обсягу його виробництва в усіх категоріях господарств проти 46,0 % у 2000 р., цукрових буряків (фабричних) відповідно 6,2 % проти 52,4 %, м'яса худоби та птиці (у живій вазі) – 53,1 % проти 91,8 %, у тому числі м'яса всіх видів птиці – 18,4 % проти 95,0 % у 2000 р.

В особистих селянських господарствах, на противагу сільськогосподарським підприємствам, спостерігається незначне зменшення в динаміці поголів'я худоби, а поголів'я кролів і бджолосімей збільшилось. Зокрема, поголів'я великої рогатої худоби в особистих селянських господарствах на кінець 2010р. зменшилось порівняно з поголів'ям на кінець 2000р. у 2,0 рази, відповідно корів – у 2,0 рази, свиней – на 21,8%, овець та кіз – на 31,2%, коней – на 9,2%, а кролів збільшилось на 9,2%, бджолосімей – відповідно у 2,4 рази.

На кінець 2010р. в особистих селянських господарствах утрималось 90,4% великої рогатої худоби від загального поголів'я в усіх категоріях господарств проти 81,7% на кінець 2000р., корів відповідно 94,4% проти 89,3%, свиней 63,0% проти 92,4%, овець та кіз - 91,2% проти 97,9%, коней –98,0% проти 81,4%, кролів – 97,9% проти 99,9%, птиці 60,3% проти 93,2 % і бджолосімей – 96,9% проти 76,4% на кінець 2000р.

Окреслюючи перспективи розвитку особистих селянських господарств на основі аналізу трансформаційної динаміки їх розвитку у пореформений період, слід визначити, що їх не можна вважати прогресивною формою господарювання в сільському господарстві. Вони не потребують високої кваліфікації працівників, затрати на підвищення рівня освіти в них не окупуються, а їхні розміри надто малі, щоби в них можна було реалізувати досягнення науково-технічного прогресу. Водночас в найближчій перспективі існування цих господарств необхідне і доцільне. Їхній подальший розвиток

визначатиметься ходом загальноекономічних процесів. Тому, необхідне створення відповідних юридичних норм, які стимулювали б збільшення дрібних особистих селянських господарств. Лише в такому разі можна зменшити їхню кількість і збільшити їх розміри.

Отже, економічно правильним напрямом подальшого розвитку особистих селянських господарств буде передача земельних часток (паїв) в оренду, кооперування особистих селянських господарств між собою і з іншими організаційно-правовими структурами, формування на базі особистих селянських господарств нових організаційно-правових структур різних форм власності господарювання або входження на основі асоційованого членства у функціонуючі організаційно-правові структури.

СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

*Завізена Н.С., д.е.н., доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

Усвідомлення зі сторони державних органів влади тих загроз, які приховують у собі відставання у базовій сфері розвитку сучасного світу, а також переваги інформатизації країни і її регіонів, послужило імпульсом до початку робіт зі стратегічного планування інформаційного розвитку України.

Ґрунтуючись на визначеннях регіональної соціально-економічної системи, інформаційної інфраструктури та складної організаційно-технічної системи, можна сказати, що проблему цього дослідження не можна вирішити за допомогою точних моделей дослідження операцій. Слабка структурованість проблеми зумовлена наявністю в ній елементів як кількісного (технічні аспекти інформаційно комп'ютерних технологій), так і якісного (вплив інформаційної інфраструктури на ефективність функціонування та розвитку) характеру. Отже, можна з упевненістю сказати, що адекватним методологічним підходом розробки стратегії підвищення ефективності функціонування регіональної соціально-економічної системи на основі модернізації інформаційної інфраструктури регіону є системний підхід. Для досягнення мети стратегії по кожному із сценаріїв необхідний синтез ієрархічно підлеглих цілей. Для країни в